

МЕДІА-ОСВІТА У СТРУКТУРІ ОСВІТОЛОГІЇ

У статті проаналізовано актуальність дослідження медіа-освіти у структурі освітології; встановлено, що цілісність освітологічних досліджень сфери освіти не може відбуватись без дослідження медіа-освіти як її підсистеми; розкрито значення медіа-освіти для формування освіченої людини в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, освіта, медіа-освіта, освітологія.

The article analyzes the actuality of the media-education research in the structure of osvitologiya; it is established that the integrity of osvitological researches of an education sphere isn't able to act without media-education research as its subsystem; the meaning of media-education for forming an educated person in conditions of information society is discovered.

Keywords: information society, education, media-education, osvitologiya.

W artykule poddano analizie aktualność badań w zakresie edukacji medialnej w strukturze oświatologii; stwierdzono, że całościowość badań oświatologicznych w zakresie edukacji nie może nastąpić bez badania edukacji medialnej jak jej podsystemu; ujawniono wartości edukacji medialnej dla wychowania wykształconego człowieka w społeczeństwie informacyjnym.

Słowa kluczowe: społeczeństwo informacyjne, edukacja, edukacja medialna, oświatologia.

Сучасні цивілізаційні процеси значною мірою зумовлені появою нових інформаційних технологій. В світі розвивається глобальна інформаційна інфраструктура, в якій обмін інформацією немає обмежень у просторі і часі. Саме тому в умовах інформаційного суспільства відбувається різке зростання ролі знань.

В контексті цих процесів освіта набуває особливого статусу, оскільки виступає не лише соціальним захистом людини, а й провідною умовою здійснення людиною своїх економічних, політичних, громадянських і культурних прав, стає найважливішим фактором розвитку й формування інтелектуального потенціалу нації, гарантом її самостійності та міжнародної конкурентоспроможності.

Сучасні підходи до визначення поняття «освіта» дають підстави стверджувати, що освіта осмислюється як відкритий, вільний творчий соціальний інститут, спрямований на забезпечення всіх сфер життєдіяльності людини. Освіта перетворює і спрямовує життя суспільства, зберігаючи у ньому все те, що має цінність для людини; визначає стратегію і реалістичні умови розвитку суспільства, перетворюючи його із «суспільства сьогодні» на «суспільство завтра»; формує нове мислення, нове бачення смислу життя. Іншими словами, освіта виступає як засіб управління розвитком суспільства [6, с.8].

Сутність сучасної освіти полягає в передачі культури у вигляді соціального досвіду людей

від одного покоління до іншого, культури, що забезпечує різнобічні якості і спрямованість особи, її інтелектуальний, етичний, естетичний, емоційний і фізичний розвиток. Саме в освіті безпосереднє буття людини з'єднується з культурою, осмислюється й упорядковується в системі художніх образів, етичних категорій і наукових понять, соціально схвалюваних зразків поведінки і т.п. [5, с. 62].

Деякі вчені аналізують поняття *освіта на основі категорії діяльність*. Правомірність цього підходу обумовлена тим, що саме діяльність виступає тією основою, завдяки якій людина пізнає, розуміє оточуючий світ і творить себе.

Цікавим видається розуміння поняття *освіти, як основного засобу виробництва, поширення і збереження соціальної інформації* [3].

Очевидним стає той факт, що *нова якісна освіта є засобом розвитку країни, а складність проблем, з якими Україна стикається в XXI столітті, вимагає цілісного дослідження сфери освіти*. На зміну традиційній парадигмі освіти, наукову основу якої склали, в основному, дидактика і педагогіка, приходять парадигми ноосферної, інноваційної, синергетичної освіти та інші, в полі яких, окреслюється новий науковий напрям інтегрованого пізнання освіти – *освітологія*.

Як зазначає фундатор освітології в Україні – В.О. Огнев'юк : «Освіта змінює наш час, вона виводить суспільство на новий рівень

і вона потребує дуже пильної до себе уваги з боку науки. Сьогодні треба прогнозувати розвиток освіти не тільки на найближчу, а й на далеку перспективу, бо як буде зорієнтована освіта, власне таке суспільство ми і отримаємо через певний час... Тому сьогодні, коли ми говоримо, що педагогіка займається «внутрішнім життям» освіти, *освітологія має забезпечувати «зовнішні стосунки»* і аналіз взаємовпливів, так би мовити, міжнародну політику нашої освітянської країни.

Освітологія покликана зосередитися на дослідженні сучасної освіти як цілісного суспільного феномену, її систем та підсистем, чинників, що впливають на її розвиток та зумовлюють вплив освіти на розвиток сучасної цивілізації як цивілізації освіти й науки, цивілізації людини нового еволюційного рівня – людини освіченої («*homo educates*») [4]. Сучасну освіту неможливо уявити без використання засобів масової комунікації та сучасних інформаційних технологій. Це зумовлює розгляд *освіти як способу формування особистості в інформаційному суспільстві*. У зв'язку з цим, сьогодні актуалізується увага науковців щодо дослідження медіа-освіти. Ми розглядаємо медіа-освіту як складову освітології, предметом якої є взаємодія людини з медіа, медіа мова та її використання в соціумі, система знань і вмінь, необхідних людині для повноцінного сприйняття та аналізу медіа-текстів, для соціокультурного розвитку творчої особистості.

Формування людини нового типу в умовах інформаційного суспільства значною мірою визначає медіа-освіта. Звідси випливає, що цілісність освітологічних досліджень сфери освіти не може відбуватись без дослідження медіа-освіти як її підсистеми, спрямованої на формування навичок грамотного «читання» медіа-тексту; розвиток здібностей до сприймання й аргументованої оцінки інформації; розвиток самостійності суджень, критичного мислення; формування естетичного смаку; інтегрувати знання та уміння, отримані на різних навчальних заняттях, у процесі сприйняття, аналізу і творчої діяльності тощо.

Медіа-освіта сформувалась в наукову галузь відносно недавно. Ідею щодо започаткування її розвитку генерувала ЮНЕСКО. Фундаторами стали видатні вчені і публіцисти А.Діозед, А. Моль, К. Норденстренг, М. Сушон та ін. Як

один з результатів – у 1973 році Міжнародною радою з питань кіно і телебачення було запропоновано впровадити у вищу та середню школу «навчання засобів масової комунікації». Тоді ж уперше зроблено спробу з'ясувати зміст, форми і методи навчання, яке дістало узагальнену назву «медіа-освіта». На сьогодні медіа-освіта привертає все більше уваги провідних міжнародних організацій. Приміром, тільки в 2007 році проблемами медіа-освіти й медіа-грамотності було присвячено представницькі конференції ЮНЕСКО (Париж, червень 2007) і Ради Європи (Грац, грудень 2007). На рівні ООН обговорення завдань медіа-освіти й медіа-грамотності було винесено вперше на міжнародному форумі «Альянс цивілізацій», що відбувся 15-16 січня 2008 року у Мадриді.

Термін «медіа-освіта» є калькою з англійської «*media education*», де перша частина – аббревіатура «*mass media communication*» (засоби масової інформації). Найбільшого поширення в країнах Заходу набули такі його тлумачення [7, С. 44]:

- 1) медіа освіта – надання та одержання знань, джерелом яких є засоби масової інформації (ЗМІ);
- 2) медіа освіта – надання та одержання знань про ЗМІ;
- 3) медіа світа – різновиди суспільно корисних знань, здобутих завдяки ЗМІ в поєднанні зі знаннями про них самих.

Медіа-освіта стала об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. В Україні такі дослідження проводять: Л. Зазнобіна, Н. Кирилова, І. Левшин, Г. Полічко, Б. Потятинник, В. Робак, та інші. Однак, поняття «медіа-освіти» порівняно нове для української науки, в той час як в інших європейських країнах вже давно проводяться ґрунтовні дослідження у цій галузі. Так, наприклад, у сусідній Польщі теорію і практику медіа-освіти сьогодні глибоко досліджують такі фахівці, як: Мачей Танаш, Тадеуш Орнатовський, Януш Фігурський, Броніслав Семнецький, Анджей Радзевич-Вінницький, Казімеж Денек, Кшистоф Крушевський та ін. А у вищих навчальних закладах цієї країни створено кафедри медіа- та інформаційних технологій, проводяться конференції з питань медіа-педагогіки для дітей, молоді, дорослих, людей з інвалідністю. Над дослідженням проблеми медіа-освіти працюють такі науковці, як: С. Ющук, В. Струковський, Д. Семенецька-Гоголін та ін.

З 1999 р. у шкільних програмах з'явився новий предмет «Читацька і медіа-освіта».

Ось як розглядають медіа-освіту окремі вітчизняні та польські дослідники. Медіа-освіта це:

- «технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обміну її між суб'єктом (автором медіа тексту) і об'єктом (масовою аудиторією), а саме: друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, включаючи Інтернет» [2, с. 479];
- «напряму у педагогіці, представники якого виступають за вивчення школярами закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно тощо)». Основними завданнями медіа освіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття й розуміння різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку тощо [1, с. 241];
- освіта, метою якої є підготовка людини до вибору медіа-засобів та їх використання. Медіа-освіта є важливою частиною медіа-педагогіки, що займається використанням медіа у навчально – виховному процесі у всіх формах навчання [8].

Отже, медіа-освіта спрямована на формування інформаційної культури людини, яка визначає рівень розвитку особистості в аспекті розгляду її здатності розуміти, аналізувати і оцінювати медіа-текст, займатися медіа-творенням, засвоювати нові знання за допомогою медіа тощо.

Однак окрім позитивних сторін використання сучасних медіа існують й негативні. У віртуальному просторі діти та молодь (а саме вони є найбільшою і найзавзятішою групою користувачів можливостями новітніх технологій та цифрових медіа) стикаються з безліччю негативних виховних впливів і загроз, які часто є неусвідомлюваними. Широкомасштабний характер цих загроз привертає пильну увагу як вітчизняних, так і польських дослідників. Мова йде не тільки про доступ до невідповідної інформації, а й про захворювання та залежності, зокрема, такі як: інфоголізм (залежність від комп'ютера та Інтернету), ігроманія (залежність від комп'ютерних ігор), а також суспільні патології в мережі Інтернет (berbullying (cyberprzemoc), Інтернет-педофілія, самогубства в Мережі, bigoreksja). З цього приводу в Польщі активно проводяться

дослідження щодо виховних загроз кіберпростору (Джозеф Беднарек, Анна Анджеєвська та ін.). Мета яких полягає у виявленні патологічних явищ віртуального простору та пошуці шляхів мінімізації й усунення їх негативних проявів.

Таким чином, медіа-освіта в структурі освітології стає тим напрямом, який спрямований на формування культури спілкування людини з медіа, формування творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіа-текстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіа-техніки і протистояння негативним впливам та загрозам віртуального простору. Мінімізація наслідків цих загроз і є викликом для теорії і практики освіти.

Література:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко ; голов. ред. С. Головка. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
2. Задорожна Н.Т., Кузнецова Т.В. Медіа-освіта: енциклопедія освіти / акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень / Н.Т. Задорожна, Т.В. Кузнецова. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Луман Н. Реальность масс-медиа / Пер. с нем. А. Антоновского [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stranaoz.ru/?article=621&numid=13>.
4. Огнев'юк В.О. На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія» / В.О. Огнев'юк / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. – К.; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 7.
5. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 258 с.
6. Сисоєва С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С.О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.
7. Шумаєва С.П. До питання медіа-освіти в школі // Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал НАПН України. – К.: «Педагогічна думка». – № 4 (29), 2000, С. 44 – 50.
8. В. Siemieniecki (red.) *Pedagogika medialna* 1. Podręcznik akademicki. PWN. Warszawa, 2007. 337 s.